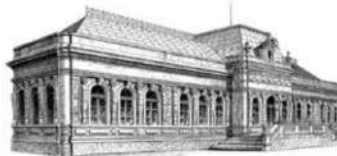

Múzejné noviny

KOŠICKÝ
SAMOSPRÁVNÝ
KRAJ

Vydalo Banické múzeum v Rožňave v decembri 2021

XXXIV. ROČNÍK

Banické múzeum v Rožňave v roku 2021

*Milí priatelia a priaznivci histórie, kultúry a umenia. Prešiel ďalší rok a znova sa mi dostalo tej milšej povinnosti prihovoriť sa čitateľom *Múzejných novín* a návštevníkom Banického múzea v Rožňave.*

Z pohľadu nás múzejníkov, bol aj práve sa končiaci rok 2021 pomerne náročný vzhľadom na priame i nepriame dopady epidemiologických, organizačných a vo všeobecnosti spoločensko-ekonomických zmien a opatrení v spojitosti s Covid-19 v celej spoločnosti, ktoré sa počas roka viackrát menili a zavádzali.

Napriek tomu, že od začiatku roka až do apríla a v decembri bolo múzeum pre verejnosť úplne zatvorené a naše aktivity sme podľa možnosti umiestnili do virtuálneho priestoru, počas zvyšnej časti roka a to predovšetkým v letných mesiacoch sme zaznamenali zvýšený záujem o expozície a aktivity múzea. Okrem zabehnutých sprievodcovských a lektorských služieb v expozíciách a sa nám podarilo úspešne otvoriť a prezentovať výstavy a ďalej sme pokračovali vo výrazne zvýšenej ponuke múzejnej pedagogiky pre cieľové skupiny (letné tábory, rodiny s deťmi) najmä počas letných mesiacov v Galérii ale aj v Zážitkovom centre Sentinel. Osobne som rád, že sme po ročnej odmlke zvládli pripraviť, aj keď v stažených podmienkach, Noc múzeí a galérií 2021, ktorá mala slušnú návštevnosť. Naopak, veľmi nás zamrzelo zrušenie Múzejného dňa na začiatku septembra kvôli aktuálnej nepriaznivej epidemiologickej situácii v našom okrese.

Mesiace júl až september boli rovnako ako minulé roky typické výrazne zvýšeným záujmom návštevníkov o expozície, výstavy a objekty múzea, pričom aj samotné mesto a región pociťoval nárast návštevnosti domácich turistov (zahranických bol bohužiaľ len zlomok z predcovidového obdobia). Mobilite domácich turistov aj tentoraz významne napomohli viaceré marketingové a mediálne kampane ako z prostredia múzea tak aj celoštátnych a regionálnych subjektov v tejto oblasti.

Pre našich návštevníkov sme aj vzhľadom na spomenuté okolnosti pripravili v Galérii Banického múzea v Rožňave 10 galerijných a múzejných výstav, ako aj ďalších aktivít spojených s viacerými virtuálnymi výstupmi. V letnej sezóne boli počas prázdnin a čiastočne v septembri pre návštevníkov k dispozícii dve výstavy v Andrássyho obrazárni v Krásnohorskom Podhradí. O viacerých úspešných výstavách a podujatiach nájdete informáciu v jednotlivých článkoch týchto *Múzejných novín*.

Aj tento rok špeciálne ďakujem všetkým svojim kolegom a zamestnancom múzea za ich nasadenie, zodpovedný a tvorivý prístup počas náročného obdobia roka. Ďakujem aj všetkým návštevníkom a podporovateľom za ich ohlasy a zdieľanie odkazu kultúrneho a prírodného dedičstva, o ktoré sa naše múzeum stará a sprístupňuje.

Banické múzeum v Rožňave pre svojich návštevníkov a verejnosť pripravuje aj v nasledujúcom roku 2022 nové výstavy, podujatia a prednášky,

ktoré Vás k nám do múzea, verím, opakovane pritiahnú. Nosnou témou prestupujúcou všetky hlavné aktivity múzea budú oslavy 120. výročia existencie dnešného Banického múzea v Rožňave, ktoré je tak druhým najstarším v Košickom kraji. O pláne výstav a podujatí Banického múzea v Rožňave sa dozviete na poslednej strane *Múzejných novín*, na internetovej stránke múzea (www.banmuz.sk), prípadne facebookovskej stránky múzea či na

instagrame.

Verím a želim si, aby sme sa všetci v budúcom roku spoločne úspešne popasovali s nepriaznivými dopadmi epidemiologickej situácie. Tak aby sme sa mohli u nás častejšie stretávať na podujatiach či bežných návštevách a prehliadkach.

Tešíme sa na spoluprácu a Vašu návštevu.

Pavol Lackanič, riaditeľ

Zreštaurované truhlice rožňavských cechov odkryli svoje tajomstvá

Zbierkový fond Banického múzea v Rožňave dokumentuje bohatú históriu Rožňavy a jej blízkeho i vzdialenejšieho okolia. V historickom fonde patria medzi najväčšie predmety viažuce sa k cechovým dejinám mesta. Prostredníctvom nich sa dozvedáme mnoho zaujímavostí zo života rožňavských remeselníkov. Popri cechových písomnostiach, zvolávacích tabuľkách, pečatidlách, vývesných štítoch a nádobách evidujeme 15 cechových truhlíc. Ich vyhotovenie a umelecké spracovanie záviselo od doby vzniku, dielne, majstra a v neposlednom rade aj od majetnosti cechu. Z nich každá je zaujímavým svedectvom svojej doby. Svojou výrobou, jednoduchosťou či zdobením je každá originálna.

V posledných mesiacoch roka 2020 boli zreštaurované štyri cechové truhlice, donedávna ukryté pred zrakmi návštevníkov v depozitárnych priestoroch múzea. Pochádzajú z 18. a 19. storočia, vyhotovené sú z dreva a v minulosti boli majetkom rožňavských cechov. Vďaka práci reštaurátora Alexandra Koreňa, ktorý sa zameriava hlavne na prenosné obrazy a oltárnu architektúru, sa truhlice zmenili na nepoznanie, ba čo viac, odkryli svoje storočia vyhotovené tajomstvá. Pomocou postupov a technológií reštaurovania tento skúsený reštaurátor odhalil pôvodné vrstvy, doplnil poškodené a chýbajúce časti, ošetril kovové časti, realizoval ochranu drevenej hmoty proti škodcom a ošetrovanie, retušoval výmalbu a realizoval záverečnú úpravu.

Jednou z nich je truhlica z prvej polovice 18. storočia, zdobená figurálnou plechovou výzdobou - postavami dvoch stredovekých vojakov držiacich v ruke meč. Patríla neznámemu rožňavskému cechu, zaoberajúcemu sa kovospracujúcim remeslom. Truhlica z dubového dreva z 18. storočia, na čelnej strane so železným zámkom s mosadzným štítom, ktorý bol sekundárne osadený v 19. storočí, bola majetkom neznámemu cechu v Rožňave. Jednoduchá truhlica vyrobená zo smrekového dreva pravdepodobne v roku 1846, patrila bližšie neurčenému cechu.

Najväčším prevkapaním bolo odhalenie výmalbovej dekorácie a nápisov na jednej z truhlíc. Truhlica zdobená maľbou, na čelnej strane s nápisom Anno 1843, s banickým znakom -

prekriženým kladivkom a železkom a troma ružami symbolizujúcimi ťažbu zlata, striebra a meď, je medzi insigniami rožňavských cechov skutočnou raritou. V maľovanej prírodnej scénerii s vrchmi je vpravo dole viditeľný akýsi otvor, ktorý by mohol evokovať vchod do bane. Zadná strana truhlice je zdobená čiernym maľovaným nápisom s menami predstaviteľov cechu. Predpokladáme, že táto truhlica patrila cechu rožňavských baníkov, a tak by k zvolávacej tabuľi a zástave banického cechu, ktoré v zbierkovom fonde múzea evidujeme, pridal ďalší cechový skvost späť s baníctvom, ktoré bolo v našom meste po stáročia rozhodujúcim činiteľom hospodárskeho a spoločenského života.

Cechové truhlice slúžili na ukladanie písomností: artikúl, protokolov, účtovných kníh, majstrovských listov, vysvedčení, vandrových knižiek, korešpondencie a pod. Uchovávali sa v nich aj pečatidlá, zvolávacie tabuľky, sošky patrónov, korbáče či písacie rekvizity, ale aj cennosti či peniaze. Vzhľadom a výzdobou vyjadrovali prestíž cechu. Najjednoduchšie boli hladké, väčšinou však boli bohato zdobené intarziami, rezbami, cechovými

znakmi či bohato okované. Obyčajne mali dva zámky a dva rozdielne kľúče, z ktorých jeden bol u cechmajstra a druhý u vicemajstra. Cechové truhlice mali aj symbolickú funkciu. Ich otvorením a zatvorením sa ohraničoval začiatok a koniec cechovej schôdze. Svoju úlohu zohrávali aj pri cechových zvyklostiach, kedy po voľbe nového cechmajstra majstri slávnostne preniesli cechovú truhlicu do domu nového cechmajstra.

Cechové truhlice poskytujú zaujímavé a cenné informácie k dejinám rožňavských cechov a sú vzácnym zdrojom poznania histórie mesta Rožňava. Odhalenie nových skutočností bude predmetom ďalšieho výskumu, ktorý obohatí a upresní doterajšie poznatky. Všetky zreštaurované truhlice sú vystavené v Historickej expozícii - prezentačnom múzejnom depozitári.

Reštaurovanie cechových truhlíc zo zbierkového fondu Banického múzea v Rožňave bolo realizované dodávateľskou firmou Artus s.r.o. Osobitné poďakovanie patrí páňovi Alexandrovi Koreňovi, ktorý reštaurátorské práce realizoval a odkryl tak roky ukryvané tajomstvá truhlíc rožňavských cechov.

Sylvia Holečková

Truhlica cechová, pravdepodobne rožňavského cechu baníkov, 1843. Zbierkový fond BM. Foto A. Koreň

Výstava Zahalená v modrom v Moldave nad Bodvou

Už samotný názov výstavy *Zahalená v modrom* napovedá, že jej témou bola modrotlač. Ide o špecifickú techniku farbenia látok v roztoku modrého farbiva – indiga. Na území Slovenska bola rozšírená od 18. storočia najprv medzi mešťanmi a neskôr v 19. storočí si získala obľubu u vidieckeho obyvateľstva a stala sa súčasťou tradičných odevov.

Mestské kultúrne stredisko v Moldave nad Bodvou prezentovalo počas leta, od 24. júna do 30. júla 2021, modrotlačiarске remeslo prostredníctvom popularizačnej výstavy, ktorá bola realizovaná s podporou Fondu malých projektov z Programu cezhraničnej spolupráce Interreg V-A Slovenská republika – Maďarsko, v rámci projektu

Brožúra Modrotlač – džínsovina monarchie, Moldava nad Bodvou 2021

Výstava Zahalená v modrom, Moldava nad Bodvou, 24. júna 2021

Fotografia - ľudový odev z Vyšnej Slanej, 1923

Modrotlač – džínsovina monarchie. Projekt bol spolufinancovaný z prostriedkov Európskej únie z Európskeho fondu regionálneho rozvoja.

Autorka libreta výstavy etnografka Ludmila Mitrová spracovala históriu a techniku výroby modrotlače, ktorá bola prezentovaná prostredníctvom výstavných panelov. Výtvarníčka Tímea Tóthová okrem vizuálnej stránky výstavy vytvorila aj fyzický a digitálny vzorkovník podľa pôvodných vzorov štočkov. Spoluautorka inštalácie Andrea Lebocká priblížila proces výroby modrotlače deťom a z každého náradia vyhotovila miniatúrne kópie.

Súčasťou výstavy boli aj zbierkové predmety Banického múzea v Rožňave. Múzeum spravuje viac ako 90 kusov modrotlačových foriem, pravdepodobne z dielni bratov Kirnerovcov a farbiara Andrása Miavca z Rožňavy. Menšiu časť zbierky tvoria výrobky modrotlačiarov – odev a postelňa bielizeň. Medzi vystavenými predmetmi boli drevené formy na potlač látok, odev, textilie a historické fotografie. Prezentované boli celodrevené formy s jednoduchým motívom krúžkov alebo vyrezávanými tulipánmi, ale aj a bohato vybíjané kovovými klinčekmi a plíškami, ktoré vytvárajú zložité geometrický a rastlinný ornament.

Modrotlač sa v odevoch uplatnila najmä v ženskom odevu na sukniach a zásterách, okrem nich bola na výstave prezentovaná aj ukážka postelnej bielizne a menej typická modrotlačová

textília – konopná plachta na posteľ. Medzi zbierkovými predmetmi vynikala cínová kanva rožňavského cechu farbiarov a modrotlačiarov z roku 1822.

Barbora Šumská

Fotografická výstava Ladislava Mikulu

V Andrásyho obrazárni v Krásnohorskom Podhradí bola pracovníkmi Banického múzea v Rožňave inštalovaná výstava fotografií riaditeľa ZŠ v Krásnohorskom Podhradí Ladislava Mikulu pod názvom **Fotograf – fotograf – výber z diela**. Ladislav Mikula je náruživým fotografom a učiteľský zbor ZŠ pripravil pre svojho riaditeľa veľké prekvapenie tým, že mu usporiadali výstavu pri príležitosti jeho okrúhleho životného jubilea. Výstava fotografií bola tematicky zameraná na hrad a obec Krásnohorské Podhradie. Slávnostné otvorenie výstavy sa uskutočnilo 17. septembra 2021 o 14.00 hod. Verejnosť si ju mohla pozrieť v období od 18. do 26. septembra 2021.

Eva Lázárová

Jaskyniarske výročia

V priebehu roka 2021 sme si pripomenuli okrúhle výročia narodenia a úmrtia významných osobností z nášho regiónu spojených s históriou jaskyniarstva. Práve tieto osobnosti Vám chceme v krátkom článku formou stručných životopisov predstaviť.

Pred 175 rokmi, 1. marca 1846, sa v Dobšinej narodil **Eugen Ruffínyi**, bankský inžinier a objaviteľ Dobšinskej ľadovej jaskyne. Absolvent Banickej akadémie v Banskej Štiavnici prežil väčšinu svojho života v svojom rodisku. V službách mesta pracoval ako riaditeľ Mestských baní a mestský inžinier. 15. júna 1870 spolu s ďalšími spoluobjaviteľmi (Gustáv Lang, Andrej Mega, Ferdinand Fehér) a so skupinkou miestnych baníkov preskúmal oddávna známu priepasť vo svahu kopca Duča. Ako prvý zostúpil do nej a objavil jednu z najvýznamnejších ľadových jaskýň v Európe. Po objavení neúnavne publikoval o novej jaskyni, ako zručný bankský merač vyhotovil jej prvé mapy a vo veľkej miere sa zaslúžil o jej sprístupnenie a rozvoj cestovného ruchu v okolí.

Pred 100 rokmi, 24. decembra 1921 sa v Prahe narodil **Vladimír Stárka**, jaskyniar, ochranár, fotograf, mimoriadne plodný autor a od mladosti až do svojho úmrtia v roku 2005 aktívny člen skautského hnutia. Od polovice 50. rokov sa systematicky venoval prieskumu, lokalizácii a dokumentácii jaskýň Slovenského krasu, hlavne na Hornom vrchu, Silickej planine a neskôr na planine Dolný vrch. Bol autorom turistického sprievodcu po Slovenskom krase a rôzne časti krasu opísal aj v početných popularizačných článkoch.

Pred 50 rokmi, 11. mája 1971 zomrel vo veku 48 rokov **Ladislav Herényi**, praktický jaskyniar, jeden z objaviteľov a neskôr dlhoročný správca Gombaseckej jaskyne. Pôvodne bol učiteľom v Bôrke, spolu s dvojicou

priateľov Š. Rodom a V. Rozložníkom začiatkom 50. rokov začali prieskum okolitých jaskýň. Prvým výrazným úspechom bol objav Gombaseckej jaskyne, kvôli ktorej opustil učiteľský post a po sprístupnení jaskyne sa stal jej prvým správcom. Pôsobil aj ako strelmajster rožňavskej jaskyniarskej skupiny a podieľal sa na objave Krásnohorskej jaskyne.

Pred 20 rokmi, 18. októbra 2001 zomrel vo veku 74 rokov **Štefan Roda**, farmaceut, priekopník speleoterapie a zakladateľ Speleolaboratória pri Gombaseckej jaskyni. Patril medzi zakladateľov rožňavského jaskyniarstva, bol spoluobjaviteľom Gombaseckej a Krásnohorskej jaskyne. Bol uznávaným odborníkom doma aj v zahraničí, dlhý čas bol členom predsedníctva Slovenskej speleologickej spoločnosti. Vo svojich odborných prácach sa okrem speleoterapie venoval skúmaniu mikroklimy a zaľadnenia Silickej ľadnice a výskumu rastu kvapľov. Jeho rozsiahly archív a predmety z pozostalosti sú významnou súčasťou zbierkového fondu Speleológie Banického múzea v Rožňave.

K jaskyniam Slovenského krasu sa viažu aj nasledovné tohtoročné výročia:

- 175. výročie sprístupnenia Jasovskej jaskyne – r. 1846 (prvá sprístupnená jaskyňa na území Slovenska)
- 150. výročie sprístupnenia Dobšinskej ľadovej jaskyne – jún 1871
- 95. výročie objavenia jaskyne Domica – 3. októbra 1926
- 70. výročie objavenia Gombaseckej jaskyne – 21. novembra 1951

Norbert Mogyorósi

Chudobinec grófký Františky Andrásyovej v Rožňave

Dobročinnosť a ochota pomôcť chudobným, chorým, slabým a všetkým ľuďom, ktorí sú na pomoc odkázaní, bolo životným krédom manželov grófa Dionýza a grófký Františky Andrásyovcov. Ich cesta životom bola v druhej polovici 19. storočia jedinečná, výnimočná, pretože gróf Dionýz – aristokrat, člen významného rodu Andrásyovcov svojim správaním a svojimi činmi nenaplnil očakávania svojho otca grófa Juraja IV. Andrásyho, ktorý patril medzi významné osobnosti druhej polovice 19. storočia v Uhorsku. Bol známy v politických, hospodárskych a kultúrno-vedeckých kruhoch. Predovšetkým však v radoch priemyselníkov zaoberajúcich sa baníctvom a železiarstvom. Otec grófa Dionýza bol veľmi aktívny a uznávanou osobnosťou vtedajšej doby. Životnú dráhu pre svojho staršieho syna a dediča Dionýza si predstavoval, samozrejme, podobnú, ako bola tá jeho.

Gróf Dionýz Andrásy (Krásnohorská Dlhá Lúka 18.11.1835 – 26.2.1913 Palermo) bol však úplne inou osobnosťou, s iným charakterom a s inou životnou filozofiou. Svoje detstvo a včasnú mladosť prežil v mieste svojho narodenia, v kaštieli v Krásnohorskej Dlhej Lúke. Tu sa začal formovať charakter mladého Dionýza. V 60. rokoch absolvoval štúdium na viedenskej Východnej (diplomatickej) akadémii. Počas štúdií vo Viedni sa zoznámil s Františkou Hablavcovou (1838 – 26.10.1902), ktorá nepochádzala z aristokratického rodu, bola dievčaťom meštianskeho pôvodu. Napriek nesúhlasu svojich rodičov grófa Juraja IV. a grófký Františky, Dionýz s Františkou uzavrel manželstvo v talianskej Pise 6. apríla 1866.

Uzavretím morganatického manželstva so ženou spoločného nižšieho pôvodu si Dionýz veľmi pohneval rodičov, hlavne však otca, ktorý ho vydedil – pozbavil práv prvorodeného syna a v konečnom dôsledku aj zmenil testament v prospech Dionýzovho mladšieho brata Juraja V. Manželia žili v zahraničí, striedavo pri Viedni v Döblingu a pri Mníchove v Planegg.

V roku 1871 zomiera ťažko chorý Dionýzov jediný brat a dedič Juraj V., a Dionýz bol opäť prijatý za syna a právoplatného dediča. O rok na to zomrel aj jeho otec. Keďže nebolo iného mužského potomka, veľký majetok zdedil Dionýz. Späť do Uhorska sa však už nikdy natrvalo nevrátil. Dionýz a Františka sa utiahli do Döblingu, kde žili pomerne skromne a venovali sa predovšetkým umeniu a dobročinnosti. Žili v bezdetnom manželstve a možno aj preto sa rozhodol manželský pár pomáhať deťom, sirotám, vdovám, starým, chorým a chudobným ľuďom. Ich manželstvo trvalo 36 rokov a skončilo sa smrťou Františky 26. októbra 1902. Gróf Dionýz sa po jej smrti ešte intenzívnejšie začal venovať dobročinnosti. Prvým takýmto krokom po jej smrti bola myšlienka postavenia budovy pre chudobných, chorých a bez domova.

Chudobinec grófký Františky Andrásyovej v Rožňave

Gróf Dionýz v zastúpení svojho správcu Krásnohorskeho veľkostatku Istvána Sulyovszkého napísal list starostovi mesta Rožňava Gézovi Sziklaymu dňa 15. novembra 1902, v ktorom informuje o myšlienke zriadenia nadácie pre výstavbu a prevádzku chudobinca grófký Františky Andrásyovej v banickom meste Rožňava. Bola to jedna z posledných želaní grófký Františky a gróf Dionýz z jej pozostalosti na tento účel vyčlenil obligácie v hodnote 60 000 korún, z ktorých od 1. decembra 1902 plynúce 4 % -né úroky by mali zabezpečiť prevádzku chudobinca. Okrem týchto obligácií gróf vyčlenil

ďalších 10 000 korún na vybudovanie pivničných priestorov, dvora a plota okolo postavenej budovy. Pozemok, na ktorom by mala byť budova chudobinca postavená, daroval mestu gróf Gejza Andrásy. Starosta dňa 30. novembra 1902 oboznámil mestské zastupiteľstvo s obsahom listu Istvána Sulyovszkého, ktoré prijalo a odsúhlasilo dar Dionýza Andrásyho na svojom zasadnutí 10. decembra 1902.

Pohľad na budovu chudobinca, pravdepodobne 40. roky 20. storočia

Večná nadačná listina: (pôvodné znenie – voľný preklad)

Ja, dolupodpísaný gróf Andrásy Dénes, statkár a obyvateľ Krásnohorskeho Podhradia, milujúci druhú, nezabudnuteľnú pamiatku mojej dobrej manželky, z jej majetku mnou zdedeného, v intenciách jej šľachtetnosti odovzdávam ako nadáciu „Grófký Franczisky Andrásy, 60 000 korún banickemu mestu Rožňava dňa 1. decembra 1902 so 4 % -ným úrokom. Mesto k tejto sume priloží svoj kapitál (peňažný základ) v hodnote **21 000 korún**. Z takto spojeného kapitálu a z jeho úrokov mesto na svojom pozemku postaví a zabezpečí prevádzku mestského útulku pre chudobných. Každý, bez rozdielu vierovyznania, kto je odvodnene odkázaný na pomoc nadácie, získa tu aj umiestnenie. Vyhradzujem si nezmeniteľné podmienky, a to:

I. Podľa opísaného cieľu nadácie v tejto listine je Mesto Rožňava povinné najneskôr do 31. decembra 1904 použiť v prvom rade svoj podiel peňažného základu v zmysle zákona z roku 1868 č. 38, §27 a zákona z roku 1879 č. 36. §24., s opísanými rozmermi, zabezpečiť výstavbu útulku aj so zariadením pre toľko chudobných, koľko je možné vykryť z kapitálu, ktorý po vybudovaní útulku zostane – medziasom vznikne z úrokov štátnych obligácií.

II. Želám si, aby na budove takto vzniknutého chudobinca-útulku bolo navždy zvečnené meno „Andrásy Francziska grófký“ (grófká Františka Andrásyová). Aby sa jej meno uvádzalo a zdôraznilo na každom dokumente, vyúčtovaní a evidenčnej listine.

III. Mesto Rožňava je povinné po vybudovaní a zariadení chudobinca-útulku, zostatok financií a navždy viazaný pevný vklad – kapitál, vzniknutý medziasom, teda všetky príjmy použiť na starostlivosť o prihlásených a prijatých chudobných do útulku. Celú určenú sumu použiť na prevádzku chudobinca. Neobsadením voľných miest nie je možné z úrokov zvyšovať kapitál.

IV. Mesto Rožňava je povinné vytvoriť sedemčlenný výbor, ktorý bude viesť a riešiť všetky materiálne aj duchovné záležitosti chudobinca-útulku „Franczisky“. Predsedom bude primátor mesta, ďalší členmi budú zástupcovia všetkých cirkví na území mesta

stvom. Rozhodnutie, na ktoré sa mesto do 30 dní nevyjadří, výbor bude oprávnený realizovať, ba priam to bude jeho povinnosť.

Tento dokument je vyhotovený v troch rovnopisoch, jedno obdrží mesto, jedno odovzdá župe a jedno bude uložené v mojom rodinnom archíve.

Nech Pán Boh požehná toto dielo! V Krásnohorskom Podhradí, 20. januára 1903

Kmf. Gróf Dionýz Andrásy Svedkovia: Sulyovszky István, Hercz Alajos

Mestské zastupiteľstvo na svojom zasadnutí dňa 4. februára 1903 prijalo tento veľkolepý dar a súhlasilo s jeho podmienkami. Jednalo sa hlavne o realizáciu stavby a o finančný vklad mesta v hodnote 21.000 korún. Starosta menoval komisiu, ktorá mala dozerať na stavebné postupy chudobinca. Mesto Rožňava vyhlásilo verejné obstarávanie na výstavbu budovy a areálu chudobinca. Podmienky obstarávania stavby chudobinca boli zhrnuté v 11 bodoch. Termín odovzdania ponúk záujemcov bol stanovený na deň 3. augusta 1903. Do súťaže sa prihlásili štyria záujemcovia, a to:

- 1) Ing. Wind István
- 2) Ott József
- 3) Szlebeda Lóránt a Cházár Dávid
- 4) Szilvássy Nándor

Práce získal a verejné obstarávanie vyhral Ott József, miestny staviteľ. Zo zápisnice mestského zastupiteľstva sa dozvedáme, že rozdiely v ponukách boli minimálne a tak sa bolo rozhodnuté, že práce bude realizovať miestny podnikateľ. V podmienkach obstarávania v bode 5 a 6 sa píše, že potrebný stavebný materiál – škridle, tehly a drevo musí uchádzač povinne nakúpiť od mesta za bežnú cenu. Stavbu je potrebné začať do 8 dní od obdržania právoplatného rozhodnutia o získaní predmetu obstarávania. Do konca roku 1903 staviteľ musí realizovať stavbu stien a strechy a práce musia byť ukončené 1. augusta 1904. Stavebné práce prebiehali plynule a 21. augusta 1904 boli odovzdané mestu Rožňava.

Od tohto obdobia prebiehalo zariadenie chudobinca, v ktorom mohlo byť umiestnených 18 – 20 osôb. Budova mala tri priestrané priestory. Na jednej strane to bola izba pre ženy a na druhej pre mužov. V strednej miestnosti bola umiestnená jedáleň.

(Pokračovanie na 4. strane)

Súčasný pohľad na budovu bývalého chudobinca grófký Františky Andrásyovej v Rožňave, foto M. Pitoňák

Noc múzeí a Galérií 2021

Tradičné podujatie s netradičnými otváracími hodinami. Aj tak by sa dalo nazvať podujatie Noc múzeí a galérií, ktoré sa každoročne koná v jeden deň v celej Európe. Ani v Baníckom múzeu v Rožňave to nebolo inak a brány sme pre verejnosť otvorili v poobedňajších a večerných hodinách, v sobotu 15. mája 2021.

Pre návštevníkov sme si pripravili zaujímavé prehliadky expozícií a výstav. Deti do 10 rokov mali vstup zdarma, dospelí mohli za zvýhodnenú cenu navštíviť všetky otvorené prevádzky Baníckeho múzea.

Brány sa pre návštevníkov otvorili už o druhej poobede a až do deviatej hodiny večer si mohli vychutnať prehliadku Historickú expozíciu, Galérie na Námestí baníkov, kde boli inštalované výstavy Viktórie Baffy Zatrochovej – AFFECTUS ET MOTUS – BABY VERSION a Divadelná Rožňava – Rozs-

nyoi színházi élet. Okrem histórie a umenia prilákalo do Zázitkového centra SENTINEL mnoho návštevníkov aj baníctvom, kde hlavným ťahákom pre mladších účastníkov bola, už tradične, jazda banským vláčikom. Tentokrát ale bola ozvláštnená novou atrakciou, vláčik mal konečnú stanicu v novootvorenej dioráme banskej štólne Alexander. Tam sa návštevníci po vjazde ocitli v tme, a to priamo sediac v jeho vagónoch, tak, ako sa presúvali aj kedysi samotní baníci. Po zastavení na konci trasy sa návštevníkom na-

skytol pohľad do chodby štólne, kde za zvuku stojov prebiehal pracovný ruch. Atmosféra v tme a v hluku prostredia bane vytvoril autentickjšiu predstavu o tom, ako to v realnej bani fungovalo.

Tohtoročná Noc múzeí a galérií prebiehala za prísnych bezpečnostných a hygienických opatrení, to ale neubránilo tomuto podujatiu nič na svojej obľúbenosti a drvivá väčšina 260 účastníkov odchádzala domov nabitá informáciami, ale aj krásnym zážitkom, ktoré toto podujatie ponúka.

My v Baníckom múzeu pevne veríme, že sa Noc múzeí a galérií bude v ďalšom ročníku odohrávať už za štandardných podmienok.

Róbert Šimko

Sprievodné podujatia k výstave Divadelná Rožňava – Rozsnyoi színházi élet

Banické múzeum v Rožňave v roku 2020 realizovalo projekt Divadelná Rožňava – múzejno-pedagogické bádanie, workshop a prezentácia. Projektová výstava sa uskutočnila v galérii múzea, ale vzhľadom na pandemické obmedzenia sa už jej vernisáž uskutočnila virtuálnou formou na YouTube kanáli múzea. Podobne sme sa museli zachovať aj pri organizovaní sprievodných podujatí. Tie sme realizovali na jar 2021, kedy sme kombinovali živé stretnutia s on-line aktivitami, čo nás v konečnom dôsledku posunulo ďalej vo vytváraní nových foriem komunikácie s verejnosťou. Z nepríjemnej situácie sme tak vytvorili osožnú vec, ktorú môžeme využiť pri ďalšom fungovaní. Veľa z týchto aktivít bude pre nás do budúca inšpiráciou.

V dňoch 20. – 30. apríla 2021 prebehli divadelné a bábkové workshopy pre základné školy dištančne, priamo na základných školách. Účastníci sa sprostredkovane, prostredníctvom filmu a fotografií, oboznámili s výstavou Divadelná Rožňava – Rozsnyoi színházi élet a vyrobili si svoju vlastnú bábkú.

22. apríla 2021 sa uskutočnila *Živá beseda s rožňavskými umelcami I. – Élő beszélgetés rožnyói művészekkel I.* v online priestore na YouTube kanáli múzea. Besedy sa zúčastnil Ádám Badin, Attila Bocárszky a Tibor Fabó. Besedu moderovala Emese Nagy.

Nasledujúci deň sme zorganizovali prednášku Róberta Kobezdu *Divadelná súčasnosť* v rámci besedy s hercami a divadelnými umelcami na Gymnáziu P. J. Šafárika v Rožňave.

V dňoch 27. a 28. apríla 2021 sa na Základnej umeleckej škole v Rožňave a na Základnej škole Reformovanej kresťanskej cirkvi v Rožňave s VJM uskutočnili Metodické dni – odborné vzdelávanie pedagógov a zástupcov školských, kultúrno-vzdelávacích a sociálnych inštitúcií na témy *Bábkové techniky* a *Divadelné bábkú* spojené

s workshopom. Prednášajúcim v rámci metodických dní boli Milo Jaroš, bábkar a Tomáš Plaszký z Divadla v kufri.

Potom, 29. apríla 2021, sa uskutočnila *Živá beseda s rožňavskými umelcami II.* v online priestore znovu na YouTube kanáli múzea. Besedy sa zúčastnili Attila Bocárszky, ml., Štefan Gerža, Roman Grosszman, Kevin Ivanko, Monika Kerekešová, Róbert Kobezda, Tatiana Masníková, Peter Szöllös, Jozef Zetyák a Juraj Zetyák. Besedu moderoval Radoslav Kovács.

Projekt Divadelná Rožňava – múzejno-pedagogické bádanie, workshop a prezentácia z verejných zdrojov podporil v roku 2020 Fond na podporu umenia sumou 3500 eur. Fond bol zároveň hlavným partnerom projektu.

Ďalšími partnermi projektu boli Mestské divadlo Actores Rožňava, Divadlo rozprávok – Meseszínház, Divadlo Théâtreum, Bábkové divadlo v Košiciach, Divadlo Thália Színház a Gymnázium P. J. Šafárika – Pavol Jozef Šafárik Gymnázium Rožňava. Za samotnú realizáciu projektu zo strany Banického múzea v Rožňave bola zodpovedná Gabriella Badin.

Gabriella Badin

Metodický deň – odborné vzdelávanie pedagógov a zástupcov školských, kultúrno-vzdelávacích a sociálnych inštitúcií

Do Banického múzea aj tento rok pribudli nové skvosty

Počas roka 2021 sa v našej inštitúcii uskutočnili celkovo tri zasadnutia Komisie na tvorbu zbierok, na ktorých boli schválené a následne do fondov Banického múzea aj prijaté nové zbierkové predmety.

Niektoré z nich boli získané darom a ďalšie kúpou. Celkový počet novozískaných zbierok činí 298 kusov v nadobúdacej hodnote 9 005 Eur, z toho bola na nákup vyčlenená suma 7 880 Eur. Tieto zbierkové predmety sú zaradené do fondov: baníctvo, história II (po roku 1918), výtvarné umenie, speleológia a národopis. Jedná sa o vzácne a unikátne exponáty, s vysokou výpočtovou hodnotou o histórii a prírode nášho regiónu.

Z pohľadu odbornej činnosti je cie-

lavedomé rozširovanie zbierkového fondu jednou z najdôležitejších. Aj preto všetkým tým, ktorí sa rozhodli poskytnúť múzeu do trvalého užívania cenné doklady života spoločnosti v minulosti, patrí veľká vďaka. Touto cestou zároveň srdečne pozývame milých návštevníkov do múzea na prehliadku krásnych zbierok v jednotlivých stálych expozíciách a ako aj na prehliadku rôznych výstav, ktoré sa počas roka obmieňajú.

Denisa Ambrúzová

V Katedrále Nanebovzatia Panny Márie

Leto s Rožňavou v Baníckom múzeu

Letná kultúrna sezóna v Rožňave sa tento rok niesla v duchu 730. výročia prvej písomnej zmienky o Rožňave. Banické múzeum v Rožňave preto pokladalo za dôležité upriamiť pozornosť na pamätihodnosti a históriu mesta ako aj banícku minulosť a pripravilo pre žiakov ZŠ a rodiny s deťmi letnú aktivitu s názvom „Leto s Rožňavou v Baníckom múzeu“. Podujatie sa uskutočnilo v spolupráci s Mestom Rožňava a Rímskokatolíckou cirkvou – Farnosťou Nanebovzatia Panny Márie v Rožňave.

Účastníci mali na našich aktivitách možnosť absolvovať komentované prehliadky mesta Rožňava. Pod našim vedením si pozreli vzácne historické pamiatky na Námestí baníkov ako je Strážna veža, súsošie Františky Andrássyovej, historická radnica, fran-tiškánsky kostol a kláštor, Morový stĺp, Katedrálu Nanebovzatia Panny Márie, kde sme si prezreli aj známy obraz Rožňavskú Meterciu. Ďalej sme sa presunuli k historickým budovám Banického múzea – k Markovej manufaktúre, účelovej budove Expozície baníctva a hutníctva Gemera a budove bývalého chudobinca Františky Andrássyovej (súčasnej Expozície prírody Slovenského krasu a priľahlých oblastí). Pri potulkách mestom sme si spestrili program známymi povestami a legendami o vzniku mesta Rožňava, alebo aj rozprávaním ako sa v ňom počas stáročí žilo.

Súčasťou programu boli aj workshopy v Galérii Banického múzea inšpirované históriou a architektúrou mesta. V rámci tvorivých dielní účastníci pri práci využívali rôzne umelecké techniky, v rámci nich si mohli vyskúšať zjednodušené techniky vitráže a grafiky. Vyrobili si krásne pestrofarebné vitrážové okná a pohľadnice znázorňujúce Strážnu vežu a erb mesta Rožňava.

Veľmi populárne boli interaktívne hry, ktoré formou zážitkového učenia prehlbili účastníkom získané vedomosti. Deti si zahráli domino s fotografiami jednotlivých objektov mesta, z obrázkových kociek si vkladali fotografie historických pamiatok mesta, z puzzle Meterciu a budovy múzea. Zároveň sa na slepej mape širšieho okolia Námestia baníkov naučili identifikovať a lokalizovať jednotlivé historické pamiatky.

Pre účastníkov boli pripravené aj pracovné listy, pomocou ktorých si formou úloh zopakovali získané vedo-

mosti o Rožňave. Mimoriadne radi sa hrali aj s pexesom s obrázkami rožňavských pamiatok. Jednotlivé páry mohli získať len vtedy, pokiaľ tie pamiatky aj pomenovali. Interaktívne hry sú okrem zábavy dôležité aj z dôvodu, že rozvíjajú rôzne schopnosti, ako je orientácia, logické myslenie, poznávanie, čo sa pri našich aktivitách aj potvrdilo.

Workshopy prebehli v tvorivej miestnosti, v ktorej sme vyištalovali aj umelecké diela s tematikou Rožňavy pochádzajúce z výtvarného fondu múzea. Tie poslúžili na ich spoznávanie a interaktívne spracovanie.

Aktivita sa konala v rámci letných škôl počas letných prázdnin. V rámci podujatia Leto s Rožňavou sme nezabudli ani na rodiny s deťmi, pre ktoré sme zorganizovali samostatné Rožňavské stredy, špeciálne určené pre túto skupinu záujemcov. Uskutočnili sa v troch termínoch 7.7.2021, 28.7.2021, 11.8.2021 pre vopred nahlásené rodiny. Program týchto stretnutí bol totožný, pričom sa prispôboval špeciálnym záujmom rodičov, ktorí aj s deťmi aktívne spolupracovali.

Naše Leto s Rožňavou môžeme vyhodnotiť ako úspešne zvládnutú aktivitu, nakoľko o programy bol veľký záujem. Súčasne sa ukázalo, aké je dôležité a prospešné formou zážitku sprostredkovať pre deti a rodiny poznávanie mesta, v ktorom žijú.

Zodpovedné osoby za realizáciu projektu Moja Rožňava boli: Mgr. Gabriella Badin, Ing. Juliána Kelemenová.

Gabriella Badin, Juliána Kelemenová

Chudobinec grófký Františky Andrássyovej v Rožňave

(Pokračovanie z 3. strany)

Budovu pretínala dlhá chodba a na ľavej strane bol umiestnený jednoizbový byt správcu. Vedľa bytu správcu sa nachádzala ordinácia lekára, ktorý dohliadal na zdravotný stav obyvateľov chudobinca. Na južnej strane bola umiestnená priestraná kuchyňa s komorou na potraviny a pod ňou pivnica. O zariadenie izieb nábytkom sa zviazal gróf Dionýz Andrássy. Železná posteľ bola dovezená z Budapešti a jednoduchý drevený nábytok bol vyhotovený v Rožňave. Podobne, na vlastné náklady, dal gróf Dionýz vybudovať chodník pred čelnou fasádou budovy chudobinca zo žulových kamených kociek o dĺžke 103 m a šírke 1,5

dačnej listiny bola zriadená, starosta poveril správou chudobinca aj rožňavský dobročinný ženský spolok.

V nasledujúcom období mestský chudobinec fungoval v zmysle svojho pôvodného poslania až do roku 1919. V období rokov 1919 – 1939 bola budova využívaná na rôzne účely. Od roku 1939 bol opätovne otvorený a fungoval ako chudobinec – útulok až do roku 1948. 7.06.1946 sa Správna komisia mesta Rožňavy ujala dočasnej správy chudobinca a svojim uznesením ustanovila zvláštnu sedemčlennú komisiu, ktorú poverila usporiadaním pomerov v chudobinci. 7.08.1946 bolo v chudobinci umiestnených 8 osôb v zmysle správy mestského sirotského otca Eu-

Mramorový reliéf grófký Františky Andrássyovej na priečelí budovy bývalého chudobinca, v súčasnosti expozície Prírody Slovenského krasu a priľahlých oblastí Banického múzea v Rožňave

m. Okolo budovy chudobinca bol tiež vybudovaný chodník a celý areál bol opatrený železným mrežovým plotom. Celkové náklady na areál chudobinca boli v hodnote okolo 30 000 korún.

Slávnostné otvorenie Mestského chudobinca grófký Františky Andrássyovej sa konalo 20. októbra 1904 o 11.00 hod. za širokej účasti verejnosti a delegácie dobročinného spolku žien, kde mal slávnostný príhovor starosta mesta Rožňava Géza Sziklay. Už 12. októbra 1904 bol spracovaný aj Domový poriadok Mestského chudobinca grófký Františky Andrássyovej, aby sa čím skôr mohol útulok otvoriť. Okrem komisie chudobinca, ktorá podľa na-

gena Ujhelyiho. Po tomto období boli obyvatelia útulku premiestnení do rímskokatolíckeho chudobinca na Betliarskej ceste. V roku 1950 bola zoštatnená budova kláštora františkánov a v ďalšom roku bolo v nej zriadené zariadenie pre starých a chorých. Koncom roku 1959 sa budova bývalého chudobinca grófký Františky Andrássyovej dostala do správy Banického múzea v Rožňave, kde po jej obnove bola zriadená prírodovedná expozícia. Na priečelí budovy je dodnes zachovalý biely mramorový reliéf grófký Františky Andrássyovej, ktorý aj súčasnej generácii pripomína jej dobročinnosť a úsilie pomôcť slabým, starým a chorým ľuďom.

Eva Lázárová

PROJEKTY Banického múzea v Rožňave v roku 2021

Banické múzeum v Rožňave implementovalo počas roka 2021 tri projekty, ktoré boli finančne podporené z verejných zdrojov Fondom na podporu umenia (FPU).

FPU je verejnoprávna inštitúcia zabezpečujúca podporu umeleckých aktivít, kultúry a kreatívneho priemyslu, a poskytuje finančné prostriedky aj na podporu činnosti múzeí, umeleckých aktivít a kultúry. Banické múzeum v Rožňave, kultúrne zariadenie Košického samosprávneho kraja, podalo v roku 2021 v rámci aktuálnych výziev a programov FPU celkovo 5 projektov. Z nich boli podporené 3 projekty a to sumou 11 500 eur, pričom spoluúčasť žiadateľa činila 1 779 eur. Múzeum riešilo všetky úspešné projekty v podprograme: 5.2.1 Vedecko-výskumná a prezentačná činnosť - múzea. V nasledujúcich článkoch si stručne predstavíme všetky 3 podporené projekty.

Paol Lackanič

U.

fond
na podporu
umenia

Banská štôlna Alexander

Banické múzeum v Rožňave na letnú sezónu 2021 si pre návštevníkov pripravilo zaujímavú atrakciu - diorámu Banskej štôlny Alexander, ktorou múzeum rozširuje Zážitkové centrum Sentinel o nový prehliadkový okruh s názvom Banská doprava. Jazda banským vláčikom bola vnímaná ako detská atrakcia, ale dioráma, ako modernejšia prezentácia banskej dopravy, zaujala aj dospelých.

Návštevníci sediac vo vagónoch rovnako, ako sa presúvali aj kedysi samotní baníci vojdú do štôlny. Po zastavení na konci trasy v štôlni sa návštevníkom premietne dobový film kde za zvuku strojov prebieha čulý pracovný ruch. Atmosféra v tme a v hluku prostredia bane vytvára autentickú predstavu o tom, ako to v reálnej bani fungovalo.

Nový prehliadkový okruh múzea pomohol zatraktívniť ponuku služieb

Jaroslava Neubauerová

Štôlna Alexander s vláčikom

Projekt Cesta nerastov

Baníctvo v regióne Gemer patrilo v minulosti medzi najdôležitejšie a najvyspelejšie priemyselné odvetvie, ktoré výrazne ovplyvnilo životnú úroveň obyvateľov. V súčasnosti je už toto odvetvie v úpadku, ale slávnú banícku minulosť zachováva a prezentuje naša inštitúcia.

Hlavná myšlienka vytvoriť projekt „Cesta nerastov“ vychádzala z novej témy múzea na rok 2021 z prezentácie banskej dopravy. Cieľom projektu bolo pomocou múzejno-pedagogických prvkov inovatívne odprezentovať vývoj banskej techniky v oblasti prepravy rudných a nerudných nerastov v regióne Gemer od stredoveku až po súčasnosť. Projektové aktivity tvorili workshopy spojené s interaktívnymi a tvorivými hrami, letné tematické dni obohatené s exkurziami a odborné prednášky spojené s projekciami dokumentárnych filmov. Všetky aktivity sme navrhli tak, aby boli dostupné pre širokú verejnosť počas celej hlavnej turistické sezóny až do jesene.

Návštevníci mohli workshopy absolvovať v rámci našich stálych každoročných podujatí, ako sú Deň detí, Deň baníkov a počas trvania výstavy „Ban-

ská doprava“, kde tvorili súčasť sprievodných podujatí. Letné tematické dni sme organizovali tento rok až v troch turnusoch počas leta pre prázdninujúcich žiakov a pre širokú verejnosť sme na jeseň pripravili odborné prednášky spojené s projekciami dokumentárnych filmov k výstave „Banská doprava“. Prínosom projektu okrem spomínaných aktivít je nový múzejno-pedagogický produkt v stálej ponuke múzea pod názvom „Cesta nerastov“, ktorá doplní nový prehliadkový okruh Banská doprava v Expozícií baníctva a hutníctva Gemera.

Projekt „Cesta nerastov“ z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia vo výške 3 000 eur, pričom spolufinancovanie múzea bolo vo výške 487 eur. Fond je hlavným partnerom projektu.

Juliána Kelemenová,
Gabriella Badin

Výstava Banská doprava

Cieľom projektu bolo vytvorenie interaktívnej výstavy s témou Banskej dopravy, ktorá predstavila zrozumiteľnou a pútavou formou túto problematiku širšej verejnosti. Hlavným zámerom bola prezentácia zbierkových predmetov a fotografií banskej dopravy výlučne z regiónu Gemera. Okrem dobových fotografií a odborných textov boli spoliuštalované jedinečné modely banských strojov. Interaktívnosť bola zabezpečená prostredníctvom 3D modelu reliéfnej mapy Gemra, kde mal návštevník možnosť navoliť si mapu zobrazujúcu sieť lanových dráh. Táto 3D mapa návštevníkovi umožňuje lepšie si predstaviť členitý povrch Ge-

mera, ktorý bol veľkou prekážkou pri transporte vyťaženej suroviny. Interaktívna 3D mapa po ukončení výstavy bude inštalovaná ako súčasť stálej Expozície baníctva a hutníctva Gemera v novovytvorenom okruhu Banská doprava a získa tak ďalšie a trvalé využitie. Súčasťou výstavy boli aj odborné prednášky, projekcie dokumentárnych filmov a workshopy.

Projekt Výstava „Banská doprava“ z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia vo výške 4500 eur, pričom spolufinancovanie múzea bolo vo výške 680 eur. Fond je hlavným partnerom projektu.

Jaroslava Neubauerová

3D mapa na otvorení výstavy

Zo zbierok Banického múzea v Rožňave Prezentácia publikácie

Múzeum od svojho založenia vytvorilo zbierkový fond, ktorý obsahuje takmer 40 tisíc zbierkových predmetov spoločenskovedného, prírodovedného a technického charakteru. Korene najstarších fondov siahajú do 1. polovice 20. storočia a sú výsledkom činnosti dvoch pôvodných rožňavských múzeí, Banskohutníckeho múzea a Mestského múzea, ktoré sa zlúčili v roku 1940. Múzeum spravuje jedenásť fondov: Archeológia, História I a II, Numizmatika, Militária, Národopis, Výtvarné umenie, Baníctvo a hutníctvo, Geológia, Živá príroda a Speleológia. Zatiaľ nebola vydaná publikácia, ktorá by ponúkala celkový pohľad na akvizičnú činnosť múzea a predstavila všetky jeho súčasť komplexne. Múzeum sa aj preto rozhodlo pripraviť publikáciu, ktorá vyšla na konci roka 2021.

Kniha Zo zbierok Banického múzea v Rožňave prezentuje výber vzácných a zaujímavých zbierkových predmetov múzea. Výber predmetov bol vytvorený na základe ich jedinečnosti a spätosti s regiónom Gemer. Mnohé z nich majú svoju kultúrnu a umeleckú hodnotu aj nadregionálny význam. Texty vznikli na základe odbornej a vý-

skumnej činnosti pracovníkov múzea a externých odborníkov v jednotlivých vedných odboroch. Zbierkové predmety sú prezentované formou opisov, ktoré uvedú predmet do historického kontextu a poskytnú jeho podrobný popis. Okrem fotografií sú texty doplnené o identifikačné údaje predmetov pre lepšiu prehľadnosť a zrozumiteľnosť.

Cechové cínové kanvy v zbierkach Banického múzea v Rožňave

Cín bol predovšetkým v 17. a 18. storočí veľmi obľúbeným materiálom, ktorý sa používal na výrobu rôznych nádob. Kvalitou a pohľadom pripomínal striebro. Bol však lacnejší a preto aj dostupnejší pre širšie spoločenské vrstvy. Rozmanité cínové nádoby boli často zdobené rytím, ktoré bolo výsledkom šikovnosti umelca - ryta. Príkladom sú reprezentačné cechové cínové nádoby - kanvy, ktoré boli v minulosti neoddeliteľnou súčasťou života rožňavských cechov.

Šesťhranná kanva so širokým hrdlom so závitom a s uzáverom patrila rožňavskému cechu modrotlačiarov a farbiarov. Zdobená je rytým textom s vročením v znení: *Es lebe die Ersame Schwarz und Schön Ferber Zunft Rosnau 1822*, pod ktorým je rytý výjav charakterizujúci remeslo - muž stojaci medzi dvoma nádobami na jednoduchom modrotlačiarenskom vzore, držiaci v rukách pracovné náradie. V spodnej časti vzoru sú viditeľné litery K.S., pravdepodobne iniciály hlavného predstaviteľa cechu - cechmajstra.

Cech rožňavských kováčov reprezentuje kanva v tvare podkovy s jednoduchým rytým rastlinným motívom v tvare venca, uprostred ktorého sú znaky kováčskeho remesla - podkova, kladivo a kliešte a rok 1732. Po oboch stranách venca sú viditeľné litery: vľavo G D G, vpravo M D T. Ide pravdepodobne o iniciály členov, resp. predsta-

vitelov cechu. Kanva je na vrchu ukončená širokým hrdlom so závitom otvorom s vrchnákom so železnou rukoväťou. V hornej časti v okolí hrdla je rytý nápis Anno 1837.

Osemhranná kanva s hrdlom so závitom a s uzáverom s tvarovanou rukoväťou patrila rožňavským nožiarom. Tiež je zdobená rytím. Uprostred venca je umiestnený znak nožiarov v podobe troch prekřížených nožov, po oboch stranách ktorého sú ryté litery H J J a P C D. Pod vencom je viditeľné vročenie 1725. Na spodnej časti uzáveru sú ozdobné litery L S a rok 1804.

Okrem úžitkovej funkcie plnili kanvy aj obradnú, reklamnú a v neposlednom rade aj reprezentatívnu funkciu. Spolu s ďalšími cechovými nádobami, medzi ktoré patrili krčahy, džbány, fľaše, čutory, pinty, poháre a taniere rozmanitej podoby, sa používali na hostinách a pri cechových obradoch. Spomínané cechové kanvy, vyrobené

Kanva cechu farbiarov a modrotlačiarov, 1732. Zbierkový fond BM. Foto L. Durán

Kanva cechu kováčov, 1725. Zbierkový fond BM. Foto L. Durán

Kanva cechu nožiarov, 1725. Zbierkový fond BM. Foto S. Holečková

Súčasťou projektu je aj vydanie audioknihy, ktorá nie je súčasťou publikácie, ale je dostupná samostatne. Audioknihu tvoria prerozprávané texty a audiokomentáre k fotografiám. Publikácia a audiokniha sú určené pre návštevníkov múzea, záujemcov o kultúrne dedičstvo regiónu Gemer, pre laickú i odbornú verejnosť a študentov. Audiokniha je zároveň dostupnou alternatívou ako ekologický variant získavania informácií a možnosťou sprístupnenia kultúrneho dedičstva pre nevidiacich a slabozrakých.

Barbora Šumská

Vydanie publikácie bolo podporené z verejných zdrojov poskytnutých Fondom na podporu umenia (ďalej FPU). Celkový rozpočet projektu bol 5862,00 eur, z toho podpora z FPU predstavovala 4000,00 eur. Publikácia vyšla v náklade 400 kusov. Zámerom projektu bolo zvýšiť informovanosť odbornej a laickej verejnosti o zbierkových fondoch múzea.

Sylvia Holečková

Zdroj: Zbierkový fond Banického múzea v Rožňave, fond História I

Spoločný projekt o jaskyniach a krase s Ústavom geografie UPJŠ

Rok 2021 bol Medzinárodnou speleologickou úniou vyhlásený za Medzinárodný rok krasu. Pri tejto príležitosti vznikol na Ústave geografie Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach pod vedením RNDr. Aleny Gessert, PhD. rovnomený projekt - Rok 2021 - Medzinárodný rok jaskýň a krasu - vzdelávajme sa, skúmajme a chráňme. Pri jeho riešení bola snaha o vytvorenie multidisciplinárneho riešiteľského kolektívu zloženého z geografov, biológov, chemikov, ale aj z popularizačných organizácií zaoberajúcich sa krasom a jaskyňami. Preto bolo okrem ďalších spolupracujúcimi inštitúciami - Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva a Správy slovenských jaskýň oslovené aj Banické múzeum v Rožňave. Projekt bol podporený Kultúrnou a edukačnou grantovou agentúrou Ministerstva školstva (KEGA) a bude realizovaný počas rokov 2021-2023.

Jeho hlavným cieľom je vzdelávanie a popularizácia témy jaskýň a krasu pre žiakov a študentov základných a stredných škôl, pedagógov a záujemcov zo širokej verejnosti prostredníctvom populárno-vedeckých seminárov, terénnych praktických ukážok/exkurzií a webinárov a to názorne, zážitkovo a moderne. Semináre budú venované témam Geologické podmienky krasovatenia, Skamenelý život v travertínoch, Krasový reliéf, Klíma v jaskyniach a krase, Voda v krasi, Jaskyne na Slovensku a vo svete, Mapovanie jaskýň, Živočíšstvo jaskýň. Slovenský kras na mapách, Človek a jeho vplyv na krasové územie, Potreba ochrany prírody v krasovom území a Využitie moderných technológií vo vyučovaní krasu a jaskýň.

Výstupmi projektu bude okrem webovej a facebookovej stránky online kurz, do ktorého sa môžu zapojiť rôzne cieľové skupiny. V roku 2023 majú

vyjsť aj dve tlačene publikácie s populárno-vedeckými textmi zo seminárov na tému kras a jaskýň, exkurzný sprievodca a podklady pre mobilnú aplikáciu s tematikou krasu.

V priebehu roku 2021 už prebehli prvé aktivity, niektoré z nich aj za prispenia pracovníkov Banického múzea. Norbert Mogyorósi v rámci cyklu prednášok Krasovatenie koncom septembra predstavil osobnosť Viliama Rozložníka a jeho životné osudy. O niekoľko dní neskôr deti počas podujatia Deň baníkov mohli v Geobádateľni spoznať horniny vyskytujúce sa v krasi, mohli si vyskúšať ich odlišnú odolnosť a pozorovať skamenelinu pomocou lúp a mikroskopov. Vďaka projektu taktiež bolo možné doplniť vybavenie našej Geobádateľne o ďalšie mikroskopy, lupy, geologické kladivká, vzorky skamenelín a rozšíriť tak možnosti múzejno-pedagogických aktivít pre deti a mládež. Norbert Mogyorósi

Slovenské národné povstanie – odbojové a partizánske hnutie v prostredí Horného Gemera

Slovenské národné povstanie je jedným z najvýznamnejších medzníkov v slovenskej histórii, ktorý ovplyvnil obyvateľstvo štátu a určil jeho ďalšie politické smerovanie. V úvode príspevku nazrieme na vnímanie fenoménu partizánskeho hnutia a jeho interpretáciu v historiografii. Jadro príspevku je venované prierezu udalostí, ktoré priamo viedli k vypuknutiu SNP a následnému odboju v prostredí Gemera. Záver len stručne poukazuje na skutočnosti a týkajúce sa zapojenia civilného obyvateľstva do odboja.

V prvom rade je dôležité jav partizánskeho hnutia hodnotiť v kontexte uceleného historiografického spracovania. Samotný termín partizánske hnutie je do istej miery produktom marxistickej historiografie, ktorá sa ním snažila vyzdvihnúť bojovú údernosť partizánov. Raná historiografia o partizánoch, ohraničená rokmi 1945 – 1948, mala viac memoárový ako odborný charakter. Prvé práce vyšli už koncom roku 1944 napríklad *Slovenské národné povstanie* od Juraja Šujana, tiež od Vladimíra Mišíka alebo zborník *Nad Tatrou sa blýska*. Následne vychádzali práce, ktoré korelovali s vládnucim režimom. Aj v účastnosti je hod-

odboje – domáci a zahraniční, ktoré je potrebné vnímať v spojitosti, nie izolovane od seba. Špecifikáciou domáceho odboja bolo jeho rozdelenie na občiansky, ktorý sa orientoval na západné demokracie a komunistický, ktorý ako už z jeho označenia vyplýva, považoval za hlavný pilier moci Sovietsky zväz. Aj napriek tomu, že vo viacerých politických otázkach sa názory predstaviteľov odbojov rozchádzali, spoločným znakom však bola nespokojnosť s nastoleným režimom a spoločenskými pomermi. Nasledujúce roky boli svedkami udalostí, ktoré vyvrcholili ozbrojeným konfliktom – *Slovenským národným povstaním*. Centrom povstania sa

protifašistického odboja. Do Tisovca zavítal vedúci ilegálneho oddelenia ÚV KSS Karol Šmidke, ktorý oboznámil členov odbojového hnutia s obsahom *Vianočnej dohody*. Súčasne agitoval za vytvorenie okresných a miestnych národných výborov. Na porade v Tisovci, dňa 10. apríla 1944 predniesol K. Šmidke priame pokyny k zorganizovaniu ozbrojeného povstania. Následne bolo nevyhnutné aktivizovať miestne organizácie KSS a upevniť vedúcu úlohu strany v odbojovom hnutí. Jedným z prostriedkov bola ilegálna dobová tlač, ale aj letáky a stranícka tlač. V dôsledku týchto opatrení došlo k vytvoreniu komunikačnej siete medzi organizáciami v Sirku, Revúcej, Muráni, Lubeníku a o niečo neskôr v Dobšinej. Takéto prepojenie umožnilo jednotlivým predstaviteľom odboja spoločne koordinovať a usmerňovať všetky ilegálne miestne organizácie. V druhej polovici augusta 1944 boli ilegálne komunistické skupiny v okresoch Dobšiná a Revúca pripravené na ozbrojený boj proti okupantom. Je dôležité podotknúť, že v rámci prípravy ozbrojeného povstania, boli na miestnych úrovniach vytvorené zoznamy obyvateľstva sympatizujúceho a podporujúceho štátny režim, ktorí by mohli byť pri nastolovaní a preberaní moci revolučnými národnými výborami problémovi. Bezprostredne po vypuknutí SNP boli občania nemeckej národnosti, ako aj exponenci režimu zatknutí.

V prostredí horného Gemera v priebehu roka 1944 vzniklo mnoho partizánskych oddielov, čo súviselo nie len s rozmachom revolučných výborov a ich agitačnou činnosťou ale prispeli k tomu vhodné geografické podmienky. Priamo v okrese Dobšiná v prvej polovici septembra 1944 sa sformovali dva partizánske oddiely, oddiel *Sláva*, ktorí svoju činnosť vyvíjali v Štítnickej doline a oddiel Karol zložený predovšetkým z obyvateľov maďarskej národnosti. O niečo neskôr bol oddiel premenovaný na *Petőfi Sándor*. Oddiel *Sláva* patril do partizánskej skupiny Sečanského a oddiel *Petőfi Sándor* bol súčasťou partizánskej brigády majora Sovietskej armády Vasilija Michaljioviča.

Gemer patril k jedným z najrevolučnejším krajom. Do boja za oslobodenie krajiny sa aktívne zapojili i ženy.

Sovietski partizánski velitelia v Rožňavskom okrese, 1964 (Fotorchív BM 15.357)

Partizánsky štáb riadi ústup do hôr (Fotoarchív BM 1.660)

notenie a pôsobenie partizánov počas druhej svetovej vojny pomerne zložitá, je dôležitá najmä istý kompromis medzi subjektívnym hodnotením partizánskeho hnutia a objektívnou realitou.

Autoritársky režim, ktorý sa etabloval v rámci ČSR na jeseň roku 1938 umlčal opozíciu. Tí, ktorí sa odmietli prispôbiť, mali len dve možnosti: zostať a pri presadzovaní svojho odlišného politického presvedčenia vyvíjať aktivity v ilegale, alebo odísť do exilu. Tak sa postupne sformovali dva

stala Banská Bystrica. SNP však bolo z noci 27. na 28. októbra 1944 potlačené. Časť jednotiek prešla na partizánsky spôsob boja. Partizáni bojovali proti okupantom až do jari 1945. Zárodok partizánskeho hnutia na Gemeri môžeme sledovať už v priebehu roka 1942. V tom istom roku došlo k vzniku Ústredného národného revolučného výboru. ako „orgánu odboja za oslobodenie Slovenska.“ Rok 1944 priniesol významné udalosti, ktoré do veľkej miery ovplyvnili ďalšie smerovanie

Výstava akademického maliara Jána Rašku v Andrásyho obrazárni v Krásnohorskom Podhradí

Banické múzeum v Rožňave v historickom priestore Andrásyho obrazárne v Krásnohorskom Podhradí predstavilo umelecké diela súčasného slovenského maliara **Jána Rašku** od 26. júna do 28. augusta 2021 na výstave s názvom **Začiatok kruhu**. Umelec vo svojej tvorbe zachytáva momentálne vízie a pocity, aktuálne stavy duše a rozpráva tajuplné príbehy. Podľa maliara: „*nevysvetliteľné veci nás ženú dopredu...*“. Raškove obrazy sú plné mystiky a fantastických záhad, ktoré autor čiastočne vo svojej tvorbe odhaľuje, no rád ponecháva divákov v napätí a tajomstvá nezvykne prezrádzať: „... *umenie vnímam ako jedno veľké tajomstvo, podobne ako život vôbec...*“.

V interiéri obrazárne predstavil 20 najnovších prác. Výstavu navštívilo vyše 500 návštevníkov.

Eva Lázárová

Cesta nerastov

Nosnou témou Banického múzea pre tento rok bola *Banská doprava*. V súlade s ňou sme realizovali projekt *Cesta nerastov*. Projekt obsahoval rôzne formy výstupov ako *workshopy*, *letné tematické dni*, *odborné prednášky* spojené s *projekciou dokumentárnych filmov* a *komentované prehliadky*, ktoré boli dostupné pre širokú verejnosť. Projekt *Cesta nerastov* z verejných zdrojov podporil sumou 3000 eur Fond na podporu umenia. Fond bol hlavným partnerom projektu.

Workshopy

Workshopy pod názvom „Cesta nerastov“ boli určené pre žiakov a študentov okolitých materských, základných a stredných škôl. Na týchto múzejno-pedagogických aktivitách sa záujemcovia mohli zúčastniť počas podujatí Deň detí v múzeu 4.6.2021 a Deň baníkov v múzeu 8.10.2021 v areáli Zážitkového centra Sentinel. Následne sme túto aktivitu presunuli do interiéru galérie nášho múzea na námestí, kde ju návštevníci mohli absolvovať ako sprievodné podujatie k výstave *Banská doprava* v termíne od 9.9.2021 do 21.9.2021.

Cieľom workshopov bolo oboznámiť a vzdelávať účastníkov prostredníctvom múzejnej pedagogiky o vývoji banských dopravných prostriedkov a ich rôznych druhmi. Okrem teoretických znalostí o banskej doprave si deti mohli vyskúšať funkčnosť jednotlivých dobových banských dopravných prostriedkov pomocou vyhotovených replík ako boli korytá na rudu tzv. brotvany, drevené banské vozíky tzv. huntiky, navijak a kladkostroj. Tieto činnosti tvorili neoddeliteľnú súčasť workshopov.

Múzejno-pedagogické aktivity „Cesta nerastov“ v súvislosti od miesta ich realizácie boli doplnené aj rôznymi inými činnosťami. Počas podujatí Deň detí a Deň baníkov v Zážitkovom centre Sentinel si žiaci mohli vyskúšať ryžovanie zлата, hľadať fosílie v piesku, rozpojať horniny geologickej kladivom, alebo pozorovať nerasty mikroskopom a lupou v Exteriérovej geologickej laboratórii. Okrem aktivít v programe bola zahrnutá prehliadka podzemnej časti stálej expozície – Banské pracoviská a jazda banským vláčikom do štólne Alexander.

V Galérii Banického múzea workshopy „Cesta nerastov“ boli doplnené podľa možnosti a záujmu jednotlivých skupín rôznymi súťažami, experimentmi, tvorivými aktivitami, projekciou dokumentárneho filmu o banských dopravných prostriedkoch a komentovanou prehliadkou interaktívnej výstavy *Banská doprava*.

O tento druh múzejno-pedagogických aktivít bol veľký záujem, uvedené workshopy absolvovalo viac ako päťsto návštevníkov.

IV. Letné tematické dni v múzeu

Počas letných mesiacov sme v rámci tohto projektu organizovali letné tematické dni v troch turnusoch pre deti vo vekových kategóriách 5 – 9 a 10 – 13 rokov.

Zámerom letných tematických dní bola prezentácia bohatej banickej histórie Gemera prostredníctvom interaktívnych foriem múzejnej pedagogiky a využitia metód zážitkového učenia. Hlavným cieľom bolo počas jednotlivých turnusov oboznámiť deti s vývojom banskej techniky na území regiónu Gemer s dôrazom na spôsoby

a formy prepravy nerastov.

Aktivity počas letných tematických dní boli prispôbené vekovým kategóriám účastníkov. Prvé dva turnusy pre mladšiu vekovú kategóriu sa uskutočnili s totožným programom v termínoch 12.7. – 16.7.2021 a 19.7. – 23.7.2021. Tretí turnus s náročnejším programom prebiehal pre dospelajúcu mládež v termíne od 2. – 6.8.2021.

Pre všetky tri turnusy sme pripravili bohatý program, ktorý bol metodicky vypracovaný tak, aby zohľadnil vývoj techniky v baníctve a preprave nerastov. Každý deň sme sa venovali jednej nosnej téme.

V prvých dvoch turnusoch sme týždeň začínali témou: *cesta zлата*. Počas dňa sme deťom vysvetlili a ukázali najstaršie spôsoby ťažby a jednoduchú výstavbu baníka v Zážitkovom centre Sentinel. Každý si mohol vyrobiť svoje prvé vlastné banské svietidlo – sviečku a odniesť domov diplom zlatokopa, ktorý obsahoval ryžovaním získanú zlatinku.

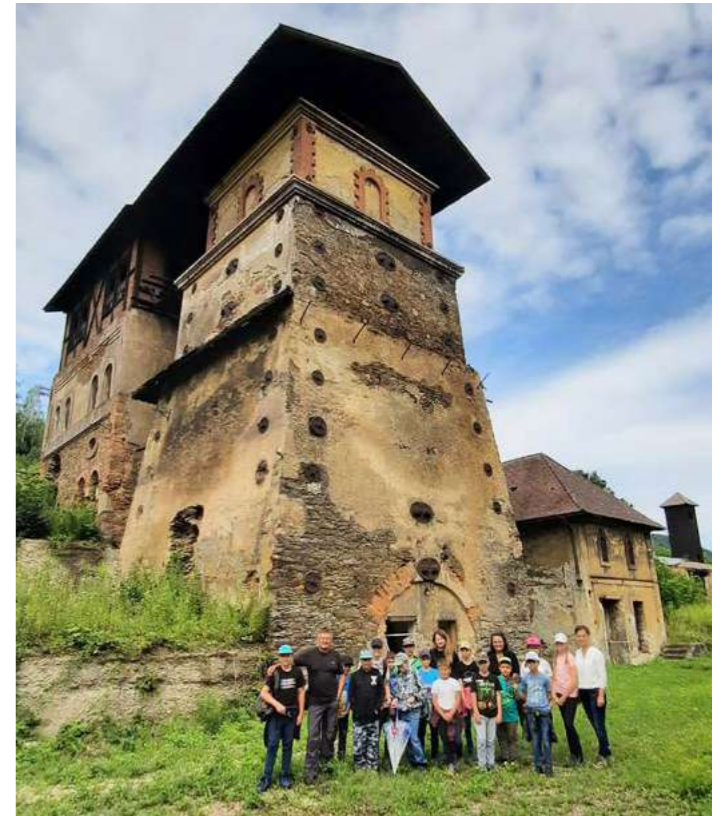
Druhý deň bola celodennou témou *cesta striebra*. Navštívili sme katedrálu Nanebovzatia Panny Márie, kde sme si pozreli stredoveký obraz Rožňavskú Meterciu. Potom sme absolvovali exkurziu v obci Čučma, kde nám starosta obce Čučma Alexander Szöllös, ktorý je aj predsedom Občianskeho združenia Rozganga, predstavil predpokladané

Workshopy

miesto namalovania tohto obrazu. Na tom mieste nám ukázal a vysvetlil ako fungovalo stredoveké banské technické zariadenie – gáplá. Potom sme sa ocitli v skutočnej stredovekej ručne razenej štólne v kresanici. Počas dňa si každý vyskúšal aj prácu s replikami stredovekých banských dopravných prostriedkov ako sú brotvany – korytá na rudu, huntiky – drevené banské vozíky a kladkostroj.

V strede týždňa sme sa zaoberali novšími technológiami, zariadeniami a dopravnými prostriedkami, ktoré sa používali v minulom storočí, kedy Gemer zažil najväčší rozkvet v baníctve a hutníctve. Pozornosť sme venovali banským nakladačom, banským lokomotívam, banským vozíkom a navijakom, ktoré sú vystavené v našom areáli. Tvorivá aktivita v tento deň pozostávala z výroby vlastného vzorkovníka na horniny a minerály, ktoré deti naplnili vlastnoručne vyťažnými nerastmi z našej haldy v Geologickej laboratórii.

Letné tematické dni

Vo štvrtkový deň sme mali krátku turistiku na Rožňava baňu, kde sme si pozreli posledný stožiar z niekdajších visutých lanových dráh, ktorým sme sa venovali celý deň. Po exkurzii sme absolvovali prehliadku novej časti Expozície baníctva a hutníctva Gemera nášho múzea, ktorá prezentuje visuté lanové dráhy a bude tvoriť súčasť nového prehliadkového okruhu *Banská doprava*. Tento druh banskej dopravy veľmi zaujal deti, nakoľko si nevedeli predstaviť že v našom regióne aj vzduchom prepravovali nerasty.

Posledný deň bol určený na osvojenie si dopravných pravidiel. Každý druh dopravy aj banská doprava má svoje presné pravidlá podľa ktorých sa riadi, práve preto sme navštívili mestskú dopravnú ihrisku. Tu sme si spoločne preopakovali pravidlá cestnej premávky. V múzeu sme si užili poslednú jazdu na bankom vláčiku do štólne Alexander a pomaly sme sa rozlúčili účastníkmi IV. Letných tematických dní.

Augustový turnus bol náročnejší a prispôbený staršej vekovej kategórii. Snažili sme sa vytvoriť podobný program, aby sme zachovali tematickosť jednotlivých dní, ktoré systematicky navdávali na seba. Pondelok sme začali s túrou na Kalváriu, kde sme diskutovali o povesti vzniku mesta Rožňava, o začiatkoch baníctva v meste a následne sme absolvovali prehliadku historického centra mesta. Po návrate do galérie sme v malých skupinkách vypočuli povest' o meste rôznorodo interpretovali. Tvorivé aktivity v tento deň predstavovali okrem iných výrobu tzv. palčiaka – prvotného hlineného svietidla (kahanca), ktorý sa využíval v baniach.

Na druhý deň z dôvodu nepriaznivej predpovede počasía nastala menšia zmena v plánovanom programe, nepokračovali sme s témou stredovekého baníctva, ale absolvovali sme celodennú

turistiku, ktorá bola v pláne až vo štvrtok. Cieľom turistiky bolo navštíviť banské lokality v našom okolí, preto sme prešli banský náučný chodník Rákoš. Tento náučný chodník je plný zaujímavých banských objektov (štólní, haldy, betónové pätky bývalých stožiarov lanoviek) a je nenáročný. V jednej časti túry sme mali krásny výhľad na hrad Krásnu Hôrku, kde sme si vyrobili malé rodokmeň významných banských podnikateľov z rodu Andrassy.

V stredu sme mali pre deti pripravenú celodennú exkurziu do Nižnej Slanej. Tam našimi sprievodcami boli bývalí zamestnanci bývalých železnicových baní, Karol Tomány a Dušan Vandrášik z Gemerského banického spolku Bratstvo. Spoločne sme si pozreli technickú pamiatku vysoký pec Etelku, areál niekdajšieho závodu, banskú expozíciu p. Vandrášika, pamätník obetiam banských nešťastí a boli sme na krátkej prechádzke po stopách banskej činnosti v okolí meste.

Vo štvrtý deň sme uskutočnili program, ktorý bol pôvodne plánovaný na utorok. Témou dňa bolo stredoveké baníctvo v rámci ktorej si účastníci letných tematických dní vypočuli prednášku našej kolegyne Gabriely Kolesárovej o obraze Rožňavská Metercia. Repliky jednotlivých banských dopravných prostriedkov, ktoré sú zobrazené aj na tejto stredovekej maľbe si deti mohli vyskúšať v areáli múzea.

Posledný deň sme sa venovali jednotlivým členom z rodu Andrassy, ktorí boli významnými banskými podnikateľmi na území regiónu Gemer. Navštívili sme Andrassyho obrazáreň, kde nám naša kolegyňa Eva Lázárová predstavila jednotlivých členov rodiny a históriu obrazárne. Okrem obrazárne sme v Krásnohorskom Podhradí absolvovali aj prehliadku Mauzólea Andrassyovcov.

(Pokračovanie na 10. strane)

Cesta nerastov

(Pokračovanie z 9. strany)

V poobedňajších hodinách nás naša kolegyňa Sylvia Holečková previedla Historickou expozíciou nášho múzea, kde nám odprezentovala hlavne zbierkové predmety, ktoré majú spojitost s rodinou Andrásy.

IV. Letné tematické dni zamerané na tému Cesta nerastov patrili medzi najobľúbenejšie múzejno-pedagogické aktivity nášho múzea počas hlavnej turistickéj sezóny. O všetky tri turnusy bol veľký záujem. Tešíme sa na budúcu sezónu a na V. letné tematické dni.

Odborné prednášky spojené s projekciou dokumentárnych filmov k výstave Banská doprava

Ďalším sprievodným podujatím v rámci projektu Cesta nerastov boli odborné prednášky spojené s projek-

ciou dokumentárnych filmov k výstave Banská doprava v Galérii Banického múzea. Odborné prednášky sa uskutočnili vo viacerých termínoch a boli dostupné pre širokú verejnosť. Konali sa v dňoch 14. a 24.9.2021.

Hlavným cieľom prednášok bolo priblížiť návštevníkom tému banskej na území regiónu Gemer. Témy prednášok a prednášajúci boli: Banská doprava na Gemeri - Jaroslava Neubauerová; Visuté lanové dráhy na Gemeri - Norbert Mogyorósi. Obe prednášky si vypočulo necelých 50 záujemcov a boli obohatené s projekciami dokumentárnych filmov a komentovanou prehliadkou výstavy Banská doprava. Zodpovedné osoby za realizáciu projektu Cesta nerastov boli: Gabriella Badin, Juliána Kelemenová.

Juliána Kelemenová,
Gabriella Badin

Odborné prednášky

13. stretnutie banských miest a obcí Slovenska v Nižnej Slanej

Dňa 4. septembra 2021 sa uskutočnilo v Nižnej Slanej 13. stretnutie banských miest a obcí Slovenska spojené s Dňami obce. Pozvanie prijali hostia z 31 organizácií zo Slovenska i Českej republiky.

Časť účastníkov zavítala do Nižnej Slanej už v piatok 3. septembra, oficiálny program stretnutia sa začal v sobotu 4. septembra. Účastníci podujatia sa zišli na Obecnom úrade, kde sa zaregistrovali, zapísali do kroniky a zúčastnili sa hlavnej časti programu. Ten sa začal o 13.00 hod., kedy sa čestní hostia a zástupcovia banských spolkov a cechov stretli na slávnostnej recepcii v zasedačke Obecného úradu, kde ich privítal starosta obce Tibor Jerga. O 14.00 sa zástupcovia banských spolkov a cechov vybrali do evanjelického kostola, kde ich privítala kaplánka Ľubica Štefanidesová slovom Božím a požehnaním. V kostole boli zároveň slávnostne odovzdané čestné vyznamenania Ministerstva hospodárstva SR za Zachovanie tradícií. Následne sa zástupcovia obce a Združenia banských spolkov a cechov zišli na námestí pri kostole, kde položili vence k svätej Barbore, patrónke baníkov a k pomníku obetiam banských nešťastí.

Tu sa potom účastníci zoradili do slávnostného sprievodu, ktorý býva súčasťou každého takéhoto stretnutia.

Slávnostný sprievod obcou Nižná Slaná, foto K. Tomány

V Nižnej Slanej prešiel sprievod z zvuku banickej klopačky, spevu a hudby obcou od evanjelického kostola Letnou ulicou a vrátil sa ulicou P. J. Šafárika späť na Námestie SNP. V sprievode nechýbali permonci, svätá Barbora, štiavnický Nácko, a predovšetkým baníci v slávnostných uniformách. Program potom pokračoval na Námestí SNP, kde boli odovzdané ďalšie vyznamenania a prikróčilo sa k stužkovaniu - privádzovaniu pamätných stĺh na zástavy jednotlivých banských spolkov a cechov. Obec Nižná Slaná prebrala putovnú zástavu od predchádzajúceho organizátora, a to od starostu obce Ľubietová a bude ju uchovávať až do budúceho, 14. stretnutia, ktoré by sa malo uskutočniť v dňoch 7.-11.9.2022 v Banskej Štiavnici a ktoré bude zároveň spojené so 17. Európskymi baníckymi a hutníckymi dňami. Na záver podujatia sa večer uskutočnil v kultúrnom dome v režií banskoštiavnicko-hodrušského cechu slávnostný šachtág - ceremónia prijímania do banického cechu podľa starých baníckych tradícií. Do banického cechu bol slávnostne prijatý

Tibor Jerga, starosta obce Nižná Slaná, PaDr. Janka Regrutová, starostka obce Kobeliarova a Mgr. Jaroslav Šíp, prednosta Okresného úradu Rožňava. Po ukončení oficiálnej časti čakal hosti na Námestí SNP bohatý kultúrny program, kde okrem folklórnych súborov Hrabina a Stromiš, ženskej speváckej skupiny Rudnianska, vystúpil aj ľudový zabávač Štiavnický Nácko. Nechýbalo typické banické pohostenie - guláš, pivo, kofola, tombola, súťaž v pití piva... Voľná zábava, ktorú zabezpečila hudobná skupina Impulz, trvala až do neskorých večerných hodín.

V rámci stretnutia bola na budove školy v Kobeliarove slávnostne odhalená pamätná tabuľa JUDr. Dušana Villima (1946-2019), rodáka z Kobeliarova, významnej osobnosti v odbore banskej legislatívy a zachovania montánneho dedičstva, bývalého tajomníka Združenia banských spolkov a cechov Slovenska. Účastníci podujatia mali možnosť počas obidvoch dní navštíviť Banícko-mineralogickú expozíciu p. Dušana Vandrásika v Nižnej Slanej, Banické múzeum v Rožňave, kaštieľ v Betliari, gotický kostol v Štítniku, pamätný dom P. J. Šafárika v Kobeliarove, kaštieľ Andrásyovcov vo Vlachove, pozrieť si významnú technickú pamiatku v Nižnej Slanej - vysokú pec Etelka a ďalšie pamiatky.

Podľa slov predsedu Združenia banských spolkov a cechov Slovenska, Ing. Erika Sombathyho, „hlavným zameraním spolkov, cechov, bratstiev a príbuzných o. z. ako členov Združenia je zachovanie kultúrneho dedičstva Slovenska v jeho jedinečnej podobe hmotných bansko-technických pamiatok, architektúry, dobových baníckych krojov a súčasných uniforiem, budovanie banských náučných chodníkov, expozícií, ako aj udržiavanie nehmotného odkazu v podobe baníckych tradícií, piesní, baníckych omší, šachtágov a podobných zvykov.“ Inšpirácia na organizovanie každoročných stretnutí zástupcov miest a obcí, v ktorých sa v minulosti vykonávala banská činnosť, pochádza z Českej republiky, kde sa podobné stretnutia začali organizovať už o niekoľko ro-

Predsa ZBSC E. Szombathy pri privádzovaní stĺh na zástavy baníckych spolkov, foto K. Tomány

Dušan Vandrásik pri preberaní vyznamenania, foto K. Tomány

kov skôr. Na Slovensku sa historicky 1. stretnutie banských miest a obcí uskutočnilo v roku 2008 v Pezinku. Odtedy sa koná každoročne (okrem roku 2020, keď bolo kvôli pandemickým opatreniam zrušené). Ani v prípade tohtoročného stretnutia v Nižnej Slanej nebolo do poslednej chvíle isté, či sa situácia nezhorší a neskomplicuje priebeh podujatia.

Nakoľko v roku 2011 privítalo účastníkov 4. stretnutia naše mesto Rožňava, v Nižnej Slanej sa v roku 2021 uskutočnilo v poradí už druhé stretnutie v našom regióne. Účel stretnutí: príležitosť stretávať ľudí s podobnými záujmami, pripomenúť si význam histórie baníctva v regiónoch, spoznávanie pamiatok, čo prispieva k rozvoju cestovného ruchu, ako aj k zachovaniu významných technických pamiatok, ktoré sú často v zlom stave, ako napr. vysoká pec Etelka v Nižnej Slanej a Karlova Huta vo Vlachove.

Gabriela Kolesárová

Lekáreň Aranyszarvas – niekdajší architektonický skvost Rožňavy

Pôsobivá budova rožňavskej lekáreň Aranyszarvas (Zlatý jeleň) bola kedysi neodmysliteľnou súčasťou mestskej architektúry Rožňavy. V minulosti jedna z najkrajších budov v meste, dnes už neexistujúci objekt, ktorý si pamätajú už len tí skôr narodení.

Budova lekáreň Aranyszarvas stála na námestí na začiatku Čučmianskej ulice (Nagycsucsomi utca). Objekt v barokovoklasicistickom štýle s veľkou pravdepodobnosťou postavil a aj projektoval významný miestny stavitel a architekt, Rožňavčanom dobre známy János Mayer, ktorý v Rožňave v druhej polovici 18. storočia projektoval a postavil viac významných budov - evanjelický kostol, vežu katedrálneho kostola a budovu rožňavského biskupstva.

Pôvabnú budovu lekáreň kúpil lekárnik Sándor Alexy, ktorý sa do Rožňavy prisťahoval v roku 1882. V prvých rokoch 20. storočia bol nájomcom budovy lekáreň Aranyszarvas lekárnik Jenő Pasteiner, ktorý však v roku 1916 podľahol následkom zranení spôsobených v 1. svetovej vojne. V archívnych materiáloch z roku 1920 sa ako majiteľ lekáreň so sídlom na Rákóczi tér 397 (Námestie baníkov) v Rožňave uvádzajú Pasteinerovi dediči. Pasteiner mal dve dcéry, od ktorých v roku 1943 lekáreň odkúpil PrMR Ludovít Vajner. Vajner vyštudoval lekárnictvo na Karlovej univerzite v Prahe v rokoch 1925 - 1929. V lekární pracoval od roku 1930, v rokoch 1943 - 1945 ako vlastník lekáreň. Lieky a suroviny na výrobu liekov odkupoval predovšetkým od Gedeona Richtera z Budapešti. Na základe Benešových dekrétov bola lekáreň po roku 1945 znárodnená a Vajner nemohol vykonávať lekárnícku činnosť vo vlastnej lekární. V lekární neskôr pracovali lekárnici Zinger, Kolesár a Ádám.

Niekdajší architektonický skvost

Rožňavy, nádhernú, pohľadu i srdcu lahodiacu budovu lekáreň Aranyszarvas zastihol v 60. rokoch 20. storočia nelichotivý osud, kedy bola v rámci architektonických úprav námestia a príľahlých ulíc zbúraná.

Dnes nám túto vzácnu, architektonicky zaujímavú budovu pripomínajú už len dobové fotografie a tvorba výtvarných umelcov, ktorí lekáreň zvečnili na svojich plátnach. Vzácnym svedectvom Pasteinerovej lekáreň Aranyszarvas v Rožňave sú krabičky od liekov evidované v historickom fonde Banického múzea v Rožňave.

Krabička od liekov z lekáreň J. Pasteinera s dávkovaním, zač. 20. stor. Zbierkový fond BM. Foto Sylvia Holečková

V Rožňave pôsobilo v minulosti niekoľko ďalších lekárníkov. Podľa údajov mestskej knihy z roku 1720 tu v tomto období pôsobil lekárnik Rost (jeho krstné meno sa neuvádza), v roku 1736 sa spomína Keresztély Fridericus. Okolo polovice 18. storočia (spomína sa rok 1757) pracoval v Rožňave Mózes Schmidt, u ktorého sa v jeho lekární

VI. Zasadnutie Komisie pre zbierky dejín techniky Zväzu múzeí Slovenska

V dňoch 14.10. - 15.10. 2021 sa v priestoroch Slovenského technického múzea v Košiciach konalo VI. Zasadnutie Komisie pre zbierky dejín techniky Zväzu múzeí Slovenska. Odborná komisia pre zbierky dejín techniky múzeí ZMS bola založená v roku 2014. Jej činnosť a aktivity sú určené pre všetkých odborných pracovníkov múzeí a iných inštitúcií, zaoberajúcich sa uchovávaním, ochranou a sprístupňovaním zbierkových predmetov viazujúcich sa k dejinám vedy, výroby a techniky, ako aj nehmotných technických pamiatok. Hlavná téma tohtoročných odborných prednášok bola „Expozície po roku 1989“. Banické múzeum v Rožňave malo zastúpenie prostredníctvom príspevku kurátorky fondu baníctva a hutníctva Jaroslavy Neubauerovej, ktorá predstavila svoj príspevok s názvom Expozície baníctva a hutníctva Gemera po roku 1989.

Jaroslava Neubauerová

Budova lekáreň Aranyszarvas. Fotoarchív BM

vyučil lekárníckemu povolaniu György Tollassy, ktorý sa však čoskoro odsťahoval do Marosvásárhely (Târgu Mureș, Rumunsko), kde pracoval vo svojom odbore. V roku 1824 pôsobil v meste lekárnik József Pösch, ktorý sa spolu s lekárnikom Mátyásom Madarászom spomína aj v roku 1830. Okolo polovice 19. storočia sa spomínajú Aladár Pösch a Gusztáv Madarász. Obľúbeným a uznávaným lekárnikom bol v meste rožňavský rodák Gusztáv Halassy. V roku 1880 sa odsťahoval do Košíc, kde naďalej pôsobil ako lekárnik. Zomrel v októbri 1901 v Košiciach. Smútočnú reč pri jeho hrobe predniesol Ferenc Maderspach, lekárnik pochádzajúci z Rožňavy, avšak pôsobiaci v Košiciach.

Ernő Rosenberg v počiatkoch pôsobil ako samostatný lekárnik v Trnave, odkiaľ bol pre svoj židovský pôvod vyhostený. Prisťahoval sa do Rožňavy a medzi dvoma vojnami pôsobil v le-

kárni Szentháromsághez na námestí ako pomocný lekárnik. Počas silnejúceho prenasledovania Židov bol odviečený do koncentračného tábora, odkiaľ sa však už nevrátil. V archívnom dokumente z roku 1920 sa ako majiteľa spomínanej lekáreň so sídlom na Rákóczi tér 240 v Rožňave (Námestie baníkov) uvádzajú dediči Józsefa Pösch.

Za cenné informácie ďakujem pani Anikó Brutovskej, rod. Vajnerovej.

Sylvia Holečková

Zdroj:
Tököly, G.: *Ki kicsoda Rozsnyón. MÉRY RATIO, Somorja, 1999, 447 s.*
MV SR, *Štátny archív v Košiciach, pracovisko Archív Rožňava, Fond Magistrát mesta Rožňava*
Zbierkový fond Banického múzea v Rožňave, fond História I
Fotoarchív Banického múzea v Rožňave
Súkromná zbierka

Múzejno-pedagogické aktivity k výstave „Ádám Gyula – rožňavský maliar kostolov“

Banické múzeum v Rožňave otvorilo výstavu významného rožňavského maliara kostolov Gyulu Ádáma v čase od 27. mája do 27. júna 2021.

K výstave sme v spolupráci s Rímskokatolíckou cirkvou - Farnosťou Nanebovzatia Panny Márie v Rožňave a Kultúrno-kreatívnym centrom Kláštor pripravili aj zaujímavé múzejno-pedagogické aktivity pre žiakov základných a študentov stredných škôl, ktoré sa konali od 15. júna do 27. júna 2021.

V Galérii Banického múzea sme zorganizovali prednášky a komentované prehliadky k výstave, v ktorých sa záujemcovia oboznámili so životom a tvorbou maliara kostolov Ádáma Gyulu. Súčasťou týchto podujatí boli aj exkurzie do kostola Sv. Anny - kostola františkánov a do Kultúrno-kreatívneho centra, bývalého kláštora františkánov. V rámci exkurzií v obidvoch historických pamiatkach mali záujemcovia možnosť obdivovať nástenné maľby autora a hlavne nedávno objavené dielo Posledná večera v refektóriu kláštora.

Exkurzie, prednášky a komentované prehliadky výstavy prebehli v slovenskom aj v maďarskom jazyku pod vedením historičky umenia Edity

Kušnierovej, Vdp farára Gabriela Rákaiho a múzejnej pedagogičky Gabrielly Badin. Prostredníctvom týchto aktivít sme žiakom a študentom priblížili pútavé celoživotné dielo tejto významnej osobnosti, ktorá žila a riadila svoju maliarsku dielňu v Rožňave a jej diela významným spôsobom ovplyvnili vtedajší vývoj spôsobu umenia v kostolných maľieb nielen na území Gemera, ale aj na celom území bývalého Uhorska.

Študenti boli za túto našu aktivitu veľmi vďační, keďže sa im otvoril svet, ktorý doteraz buď vôbec nepoznali alebo neboli si vedomí jeho mimoriadneho umeleckého významu.

Za aktívnu spoluprácu a ústretovosť pri zorganizovaní tejto zaujímavej aktivity múzea patrí poďakovanie Edity Kušnierovej, historičke umenia, kurátorky výstavy, Vdp Gabrielovi Rákaimu, farárovi, čestnému kanonikovi z Farnosti Nanebovzatia Panny Márie v Rožňave a Tomášovi Székelyovi, predsedovi OZ Otvor Dvor.

Gabriella Badin

PLÁN VÝSTAV A PODUJATÍ Banického múzea v Rožňave v roku 2022

Termín	Miesto	Podujatie	Obsah
23.11.2021 – 31.1.2022	Galéria BM	ROVÁS – eNRA 2020 – 2021	výstava výtvarných diel medzinárodného plenéra
25.11.2021 – 31.1.2022	Galéria BM	Jana Kušnierová – Obrazy môjho života	jubilejná autorská výstava
Február – Apríl 2022	Galéria BM	Erik Šille – Prierez tvorby	autorská výstava významného súčasného slovenského maliara, rodáka z Rožňavy
21.2. – 25.2.2022	ZC Sentinel	Jarné prázdniny v múzeu – IV. ročník	múzejno-pedagogické aktivity pre prázdninujúce deti a ich rodičov
Február – Apríl 2022	Galéria BM	Roman Škantár	autorská výstava
Marec – Apríl 2022	Galéria BM	Veľkonočné tvorivé dielne	obľúbený cyklus tvorivých dielní s veľkonočnou tematikou
21.4. – 22.6.2022	Galéria BM	Milan Kapusta	autorská fotografická výstava
Apríl 2022	ZC Sentinel	Deň Zeme IV.	podujatie pre verejnosť a múzejno-pedagogické aktivity pre žiakov
Jar 2022	ZC Sentinel	Slávnostné otvorenie prehliadkového okruhu Banská doprava	nový produkt v rámci neho sprístupnenie PN 1700 podujatie pre širokú verejnosť
Máj – September 2022	Galéria BM	120 rokov Banického múzea	výstava Banického múzea k 120. výročiu jeho vzniku
Máj – September 2022	Galéria BM	120 rokov s Banickým múzeom	múzejno-pedagogické aktivity pre žiakov MŠ, ZŠ, SŠ pri príležitosti 120. výročia založenia múzea
Máj – September 2022	Andrássyho obrazáreň	Výstava	zapožičaná výstava z produkcie Galérie umelcov Spiša
Máj 2022	ZC Sentinel	Noc múzeí a galérií	podujatie pre širokú verejnosť
Máj – Jún 2022		Konferencia 120 rokov BM	odborná konferencia
Jún 2022	ZC Sentinel	Deň detí	každoročné podujatie pre deti pri príležitosti MDD
Jún – August 2022	ZC Sentinel	Geo-piatky III.	múzejno-pedagogické aktivity v Geologickej bádateľni pre deti a ich rodičov
Júl – August 2022	Galéria BM	Henrieta Kováčová	autorská výstava
Júl – August 2022	Banické múzeum v Rožňave – všetky expozície a terén	V. letný múzejný tábor pre deti	každoročný letný múzejný tábor v dvoch turnusoch, v roku 2022 zameraný na tému Banické múzeum
Júl – August	Galéria BM	Leto s Banickým múzeom	každoročný múzejný program pre žiakov letných škôl a rodiny s deťmi zameraný na tému Banické múzeum
13.9. – 18.11.2022	Galéria BM	Rožňavské pohľadnice	výstava historických pohľadníc mesta Rožňava
September 2022	ZC Sentinel	Deň baníkov IV.	podujatie pre verejnosť zamerané na banické tradície a históriu
September – Október 2022	Galéria BM	Mlyn 2022	výstava diel z plenéra Mlyn
September 2021 – Jún 2022	ZC Sentinel	Geologický krúžok	krúžok pre žiakov II. stupňa základných škôl
November 2022 – Január 2023	Galéria BM	Miroslav Hujdič	výstava o celoživotnom diele známeho rožňavského jaskyniara, fotografa a umelca
December 2022 – Január 2023	Galéria BM	Hudba v Rožňave a okolí	výstava o súčasnej hudbe a interpretoch
December 2022	Galéria BM	Vianočné tvorivé dielne	obľúbený cyklus tvorivých dielní s vianočnou tematikou
December 2022	Galéria BM	Vianoce v múzeu	každoročné podujatie pre širokú verejnosť

Navštívte STÁLE EXPOZÍCIE a PRACOVISKÁ Banického múzea v Rožňave:

Historická expozícia
– prezentačný múzejný depozitár
Šafárikova 31, 048 01 Rožňava, tel.: 058/734 37 10

Zážitkové centrum SENTINEL
Šafárikova 43, 048 01 Rožňava tel.: 058/734 40 98

- Expozícia baníctva a hutníctva Gemera
- Čas pary v Banickom múzeu
- Banské pracoviská
- Expozícia prírody Slovenského krasu a príľahlých oblastí
- Geologická bádateľňa (v sezóne)

Galéria Banického múzea v Rožňave

Námestie baníkov 25, 048 01 Rožňava,
tel.: 058/732 30 41

Andrássyho obrazáreň v Krásnohorskom Podhradí

Lipová 122, 049 41 Krásnohorské Podhradie

Obrazáreň je otvorená len v sezóne
(máj – september) vždy v čase 13:00 – 17:00 hod.

Viac informácií:

info@banmuz.sk, 058/734 37 10, www.banmuz.sk

Zmena programu
výstav a podujatí vyhradená!
Aktuálne informácie na
www.banmuz.sk

*Kolektív pracovníkov
Banického múzea v Rožňave
sa teší na Vašu návštevu!*

Múzejné noviny

Vydáva: Banické múzeum v Rožňave,
Šafárikova 31, 048 01 Rožňava
Zodp. redaktor: Pavol Lackanič
Vychádza raz ročne.
Príspevky neprešli jazykovou úpravou.
Grafická úprava a tlač:
ROVEN Rožňava, s.r.o.,
Betliarska cesta 4, 048 01 Rožňava